

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кафедра теорії і методики фізичного виховання

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри теорії і методики
фізичного виховання
Ю. В. Юрчишин

«27» серпня 2020 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИРОБНИЧОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ОСНОВНІЙ
(БАЗОВІЙ) СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ**

підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

за освітньо-професійною програмою «Фізична культура (Середня освіта)»

спеціальності 014 Фізична культура (Середня освіта)

галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

мова навчання українська

Робоча програма виробничої педагогічної практики в основній (базовій) середній школі для студентів 3 курсу факультету фізичної культури освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Розробник програми:

Юрчишин Юрій Володимирович, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії і методики фізичного виховання

Протокол від “27” серпня 2020 року №9

ПОГОДЖЕНО

Керівник

групи забезпечення освітньої програми

Ю. В. Юрчишин

ВСТУП

Робоча програма виробничої педагогічної практики для студентів 3 курсу бакалавр, факультету фізичної культури, що навчаються з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Фізична культура) освітнього ступеня «бакалавр» на денній чи заочній формах навчання. Згідно навчального плану практика проводиться у 6 семестрі тривалістю 4 тижнів, на неї виділено 6 кредитів ЄКТС, що становить 180 годин. Робоча програма практики розроблена з метою організації та проведення студентами виробничої (педагогічної) практики на базі загальноосвітнього навчального закладу I-III ступенів Міністерства освіти і науки України з 1 по 9 класи. Виробнича (педагогічна) практика студентів 3 курсу факультету фізичної культури проводиться на основі Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затвердженого наказом МО України від 08.04.1993 р. за № 93, листів Міністерства освіти і науки України від 05.12.2003 р. за № 14/18.2-2097 «Про фахову (переддипломну) практику студентів вищих педагогічних закладів за місцем майбутнього працевлаштування» та від 07.02.2009 р. за № 1/9-93 «Про практичну підготовку студентів», Закону України «Про вищу освіту», Державних стандартів вищої освіти та інструктивно-нормативних документів про організацію і проведення практики студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Наскрізної програми практик факультету фізичної культури, навчального плану, графіку навчального процесу та з урахуванням положень «Методичних рекомендацій по складанню програм практики студентів вищих навчальних закладів України» у відповідно визначені терміни.

Виробнича (педагогічна) практика студентів 3 курсу може проходити на таких базах практики:

- основним видом баз практики є загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів: початкова школа забезпечує отримання учнями початкової загальної середньої освіти, основна школа забезпечує отримання учнями базової загальної середньої освіти (I-й ступінь – початкова школа /4 роки/; II-га ступінь – основна школа /5 років). Навчальні заклади кожного з ступенів можуть функціонувати разом або самостійно;

- загальноосвітня школа-інтернат – навчальний заклад з частковим або повним утриманням за рахунок держави дітей, які потребують соціальної допомоги;

- навчально-виховні комплекси «дошкільний навчальний заклад - загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад - дошкільний навчальний заклад» або об'єднання з іншими навчальними закладами (Частина п'ята статті 36 в редакції Закону України «Про освіту» № 2628-III (2628-14) від 11.07.2001);

- спеціалізовані школи, гімназії, ліцеї, колегіуми, а також різні типи навчально-виховних комплексів, об'єднань.

У відповідності з потребами суспільства, вчитель фізичної культури

повинен мати високий рівень професійної і практичної підготовленості, здійснювати навчання, виховання і розвиток учнів, забезпечувати умови для засвоєння ними змісту навчальних та оздоровчих програм і методик з фізичної культури на рівні вимог Державних стандартів в освіті України. Для цього він повинен досконало володіти предметом, проявляти ерудицію, постійно працювати над підвищенням власної педагогічної майстерності, своєї загальної культури. Формування цих якостей здійснюється у логічному взаємозв'язку глибокої теоретичної підготовки з основами наук гуманітарно-соціального спрямування та професійної орієнтації і вироблення на цій основі достатніх практичних навичок використання теоретичних знань у практичній діяльності.

Мета і завдання практики

Метою практики є здійснення якісної практичної підготовки студентів до самостійного і творчого виконання основних професійно-педагогічних функцій помічників вчителів фізичної культури у реальному навчально-виховному процесі закладу загальної середньої освіти I-III ступеня (1-9 класи).

Завдання практики:

- формування професійних здібностей і психологічних якостей особистості майбутнього вчителя фізичної культури у відповідності з сучасними вимогами працівника педагогічної освіти;
- розвиток інтересу студента до обраної професії;
- уміння поєднувати теоретичні знання з педагогіки, психології, теорії і методики фізичного виховання та методик викладання відповідних дисциплін з практичною діяльністю навчання і виховання учнів загальноосвітньої школи необхідного рівня рухових вмінь та навичок і рівня розвитку рухових здібностей;
- забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами їх організації;
- вміння вирішувати конкретні психолого-педагогічні та методичні завдання згідно з умовами педагогічного процесу;
- виховання у студентів потреби систематично оновлювати свої знання з основ теорії і методики фізичного виховання з творчим застосуванням їх у процесі самостійної рухової діяльності та оволодіння первинними навичками професійної діяльності;
- закріплення, поглиблення і збагачення суспільно-політичних, психолого-педагогічних, природничо-наукових і фахових знань, їх застосування при розв'язанні конкретних педагогічних завдань;
- формування і розвиток у майбутніх вчителів фізичної культури педагогічних умінь і навичок та професійно значущих якостей особистості;
- виховання у студентів стійкої потреби в педагогічній самоосвіті;
- вироблення творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності;

- розвиток у студентів вміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та об'єктивну самооцінку своєї педагогічної діяльності;
- виховання інтересу студентів у формуванні потреби у фізичному самовдосконаленні учнів;
- ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в школі та з передовим педагогічним досвідом.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Загальні компетентності:

Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.

Здатність вільно спілкуватися державною мовою (усно та письмово).

Здатність до адаптації та дії в новій ситуації на основі креативності.

Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

Здатність розробляти та управляти проектами, колективами людей.

Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Володіти передовими методами керівництва учнівськими колективами, навичками виховної роботи.

Фахові компетентності:

Здатність застосовувати сучасні методи й освітні технології навчання у фізичному вихованні.

Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з фізичного виховання.

Здатність аналізувати особливості сприйняття та засвоєння учнями навчальної інформації з метою прогнозу ефективності та корекції навчально-виховного процесу з фізичного виховання.

Здатність вести документацію, що забезпечує процес навчання з фізичної культури в середніх загальноосвітніх навчальних закладах.

Здатність здійснювати профілактику травматизму, забезпечувати охорону життя і здоров'я дітей.

Здатність самостійно проводити заняття в шкільній секції спортивного напрямку, здійснювати профілактику травматизму.

Здатність виховувати в учнів соціально-особистісні якості:

цілеспрямованість, організованість, працьовитість, відповідальність, громадянськість, комунікативність.

Здатність оцінювати фізичні здібності і функціональний стан учнів, адекватно вибирати засоби і методи рухової діяльності для корекції стану учнів з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

Здатність до організаційної роботи у сфері фізкультурно-оздоровчої роботи у навчальних закладах, позашкільних закладах учнівської молоді (зі спортивного туризму й орієнтування), літніх дитячих оздоровчих таборів.

Застосування професійно-профільних знань в галузі педагогіки та методики фізичної культури для розв'язання педагогічних, навчально-виховних і науково-методичних завдань з урахуванням індивідуальних психолого-фізіологічних особливостей дітей, соціальних особливостей учнівських колективів у конкретних педагогічних ситуаціях.

Використання нормативних документів у навчально-педагогічній фізкультурно-оздоровчій і спортивно-масовій та науково-дослідницькій роботі.

Використання практичних навичок з педагогічної практики та спортивно-педагогічного вдосконалення для виконавської діяльності.

Здійснення підготовчої роботи і виконавської діяльності з усіх видів рухової активності за навчальною програмою. Застосування традиційних та авторських форм та методів організації і методики проведення спортивно-масових форм.

Здійснення самостійної або за допомогою підготовчої і виконавської діяльності на спортивних спорудах й обладнанні. Розробка нових комплексів фізичних вправ та оздоровчих рухових програм.

Програмні результати навчання

Знає, як застосовувати на практиці основні вчення в галузі фізичної культури

Вміє розробляти навчально-методичні матеріали (робочі програми, навчально-тематичні плани) на основі освітнього стандарту та зразкових програм з урахуванням виду освітньої установи, особливостей класу / групи та окремих учнів

Здатний складати планувальну і звітну документацію, організовувати та проводити масові фізкультурні заходи та спортивні змагання

Вміє практично використовувати документи державних і громадських органів управління у сфері фізичної культури

Підвищує професійний рівень і кваліфікацію

Забезпечує високий науково-теоретичний і методичний рівень викладання дисциплін у повному обсязі освітньої програми відповідної спеціальності

Будує логічно завершений педагогічний процес у навчальних закладах різного типу і рівня акредитації

Планувати зміст різних видів діяльності

Контролює і дає оцінку (самооцінку) учасникам педагогічної діяльності

Створювати проблемні ситуації, умови для розвитку пізнавальних процесів, почуттів і волі учнів

Встановлювати психолого-педагогічний контакт з аудиторією

Планувати індивідуальну роботу зі школярами з метою стимулювання їх до спортивно-масової діяльності

Організація проведення практики

Для організації і проведення практики створюється наказ ректора Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, де вказується персональний розподіл студентів по базах практики, призначаються керівники практики від кафедр факультету фізичної культури та університету, визначається тривалість практики і робочого часу студентів на практиці. На зимовій сесії перед початком практики студенти проходять інструктаж з охорони праці, який проводять керівники практики від кафедр факультету фізичної культури. Студенти та керівники відзначають виконану роботу в Журналі з техніки безпеки, що засвідчують власним підписом.

Студенти-практиканти розподіляються по навчальних закладах при умові наявності листа-погодження із базою практики, угод, відповідних документів з навчальних закладів та успішного навчання на факультеті. Вони прикріплюються до навчальних закладів системи загальної середньої освіти з метою оволодіння системою професійних знань, вмінь і навичок, проводячи навчально-виховну, методичну, організаційну і дослідницьку роботу на початковому і основному ступенях навчання учня в загальноосвітньому навчальному закладі (1-9 класи) під час проходження виробничої (педагогічної) практики.

Проведення практикантом контрольних заходів по завершенню терміну проходження виробничої (педагогічної) практики, полягає в тому, що практикант ініціює проведення контрольних заходів, які є обов'язковими згідно Робочої програми практики, а саме - 1(2) контрольних уроки фізичної культури в прикріпленому класі, 1(2) виховного заходу в прикріпленому класі та позакласний захід з фізичної культури в навчальному закладі. Згідно вимог Робочої програми практики, студенту-практиканту дозволяється повторно проведення залікового заходу, при умові, що перша спроба проведення виявилася невдалою, тобто, практикант провів її на оцінку від 0 до 3 за 12-бальною системою оцінювання університету.

Для проведення контрольного заходу студент-практикант, спільно з вчителем фізичної культури та класним керівником (особливо початкових класів), узгоджує терміни його проведення та місце в розкладі. Для проведення контролю якості проведення заходу, практикант запрошує: заступника директора з навчальної роботи закладу, вчителів фізичної культури, класного керівника, при наявності, колег - студентів-практикантів. Проведення практикантом контрольного уроку фізичної культури передбачає утворення колективу людей, які б належним чином провели аналіз хронометражу уроку, пульсометрії учнів, визначили загальну і моторну щільність, реалізацію плану-конспекту заняття, методичну і загальну організацію навчальної діяльності учнів.

По завершенню проведення контрольного уроку, проводиться засідання, на якому присутні вказані посадовці та студенти-практиканти. Проводиться коротке обговорення результатів роботи практиканта, кожен учасник засідання з своєї позиції розкриває та оцінює отримані результати. Завершенням роботи є підсумок практиканта, який самостійно аналізує всі позитивні і негативні результати власної роботи на контрольному уроці. Після цього відбувається колегіальне виставлення оцінки практиканту за вимогами 12-бальної системи університету з Тимчасового положення про кредитно-модульну систему організації навчального процесу в університеті. Позитивною вважається оцінка від 4 до 12 балів. Отримавши оцінку, яка підпадає під вказані параметри, повторно контрольний урок проводити не доцільно. Результати обговорення оформлюються у вигляді протоколу обговорення уроку та матеріалів пульсометрії і хронометражу, які подаються як документи практики на захисті.

Для проведення контрольного виховного заходу, практикант запрошує заступника директора з навчальної роботи закладу, вчителів фізичної культури, класного керівника, при наявності, колег - студентів-практикантів. По завершенню проведення контрольного заходу, проводиться засідання, по схемі таке ж як і обговорення уроку фізичної культури.

Для проведення контрольного позакласного заходу, практикант запрошує: заступника директора з навчальної роботи закладу, вчителів фізичної культури, класного керівника, при наявності, колег

студентів-практикантів. Проведення позакласного заходу практикантом може бути як одноосібним так і колективним. До колективних заходів відноситься проведення «Стартів надій», «Веселий стартів», змагання за програмою шкільної спартакіади. Оцінюється особиста роль і якість участі практиканта в заході. По завершенню проведення контрольного заходу, проводиться засідання, по схемі таке ж як і обговорення уроку фізичної культури.

Попередній та основний захист результатів практики проводяться в 3 етапи:

- попередній захист результатів практики на комісії на базі практики;
- основний захист результатів практики на комісії в університеті та підсумкова звітна конференція з практики на факультеті (6 семестр).

По завершенню терміну практики (протягом останніх 3-х днів) на базі практики проводиться підведення підсумків і попередній захист результатів практики студентів. Для цього на базі практики створюється комісія на чолі з керівником практики від бази практики і членів комісії у складі керівника практики від кафедр факультету фізичної культури, керівника практики від кафедр університету, заступника директора з навчальної роботи закладу, вчителів фізичної культури, класного керівника.

На засіданні:

- підбиваються підсумки навчально-виховної роботи практикантів;
- вивчаються досягнення та недоліки в їх роботі;
- оцінюється рівень теоретичної та практичної підготовки студентів до навчально-виховної роботи в школі, якість організації практики її керівниками;
- намічаються заходи щодо вдосконалення практики.

Студенти звітують про свою роботу, аналізують чинники, що її ускладнювали, роблять висновок щодо рівня своєї теоретичної і практичної підготовки, набутої в університеті, та ролі практики в її поглибленні. Вчителі фізичної культури і класні керівники характеризують роботу кожного студента, дають оцінку виконаній роботі, висловлюють побажання щодо поліпшення якості підготовки майбутніх вчителів і вдосконалення організації практики її керівниками.

Кожен практикант має можливість протягом 15-20 хвилин розкрити основні особисті досягнення по виконанню Індивідуального плану практиканта та Робочої програми практики. Кожен із учасників засідання висловлює свою точку зору та оцінку, яка є обґрунтованою та об'єктивною. Критерії оцінювання кожного окремого виду робіт наведено в додатках. Підсумком засідання має бути оцінка від бази практики, яка заноситься в характеристику на кожного студента і візується у керівника закладу з його особистим підписом та печаткою. Вказані матеріали також подається до захисту студентом в університеті.

Основний захист результатів практики проводиться студентом в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка на

факультеті фізичної культури протягом літньої сесії (8 семестр). Для належної організації і проведення на факультеті фізичної культури створюється розпорядження декана факультету, в якому вказуються склад комісій, терміни і місце захисту, персональний склад комісій та студентів-практикантів, терміни проведення Звітної конференції з практики. По можливості, рекомендується в склад комісій включати керівника практики від бази практики та вчителі фізичної культури (див. додатки).

До захисту допускаються студенти-практиканти, які не мають заборгованості по відвідуванню баз практики, були позитивно оцінені вчителями фізичної культури та класними керівниками від баз практики, провели всі заплановані контрольні заходи, виконали Робочу програму практики, вчасно подали документи практики на перевірку керівникам практики від кафедр факультету та університету.

Загальний порядок захисту результатів практики:

1. Голова комісії надає слово студентові для короткого повідомлення про те, в якій школі і як проходила виробнича (педагогічна) практика, про труднощі, з якими він стикався під час проходження практики, уточнюються окремі моменти звіту, що стосуються методики проведення уроків фізичної культури, позакласних і виховних заходів.
2. Керівники від кафедр університету ставлять запитання щодо аналізу уроків, планування навчально-виховного процесу, ведення щоденників тощо.
3. Голова комісії звертається до членів комісії та всіх присутніх з пропозицією взяти участь в обговоренні звіту студента-практиканта та його відповідей на поставлені запитання.
4. Комісія вирішує питання про оцінку результатів практики кожного студента, оформляє відповідні документи (залікові книжки, заліково-екзаменаційні відомості, протокол захисту), оголошує оцінки студентам-практикантам.

Вимоги до звіту практиканта

Письмовий звіт, разом з іншими документами, перелік яких встановлюється факультетом фізичної культури та Кам'янець-Подільським національним університетом імені Івана Огієнка, подається керівнику (методисту) практики на факультеті фізичної культури. Звіт повинен містити відомості про виконання студентом-практикантом усіх розділів програми практики та індивідуального завдання, висновки і пропозиції, список використаної літератури тощо. Оформлення звіту відбувається згідно загальних вимог до оформлення текстових документів. Керівники практики від кафедр факультету та університету персонально по кожному студенту-практиканту висловлюють свої результати контролю і оголошують оцінку за вимогами КМСН.

Студент-практикант отримує середню диференційовану комплексну оцінку, яка складається з суми оцінок за кожний вид діяльності (змістовий модуль).

Оцінка студенту за практику вноситься в заліково-екзаменаційну відомість та залікову книжку за підписом **голови комісії** відразу ж по закінченні роботи комісії. Ця оцінка враховується стипендіальною комісією факультету фізичної культури при призначенні стипендії разом з його оцінками за результатами семестрового контролю.

Студент факультету фізичної культури, який не виконав програму практики без поважних причин або отримав незадовільну оцінку на підсумковому заліку, відраховується з університету.

Підсумки виробничої (педагогічної) практики студентів факультету фізичної культури мають обговорюватися на засіданнях кафедр факультету фізичної культури, а загальні підсумки практики підводяться керівником практики факультету на засіданнях ради факультету фізичної культури протягом навчального року.

Звітна конференція на факультеті фізичної культури проводиться в період літньої сесії (8 семестр). Підготовка, організація і проведення покладається на керівника практики факультету, методиста практики, деканат факультету, фахові кафедри університету. На конференції заслуховуються доповіді, змістом яких є узагальнення досвіду роботи з окремих питань організації навчально-виховного процесу в школі, демонструються фото і відео матеріали. На конференції може діяти виставка, матеріалами якої можуть бути: розгорнуті плани-конспекти уроків, конспекти позакласних заходів зі спеціальності та виховних заходів з педагогіки, схеми, таблиці, куточки практикантів, дидактичні матеріали, виготовлені студентами або учнями за допомогою студентів.

Вимоги до звітної документації.

Після закінчення виробничої (педагогічної) практики студенти подають такі документи:

- щоденник практиканта;
- звіт про практику, підписаний практикантом та керівником практики від бази практики в письмовому вигляді;
- протоколи обговорення контрольних заходів;
- характеристика на студента-практиканта (як класного керівника і вчителя–предметника), засвідчена директором школи у щоденнику практиканта;
- плани-конспекти уроків фізичної культури, які провів практикант;
- положення про шкільні змагання, проведені практикантом;
- виховний захід, підписаний та оцінений класним керівником;
- зразки наочності, що використовувалась на уроках;
- матеріали науково-практичних досліджень з фаху;
- виконані завдання з психології і педагогіки.

ОСНОВНІ ОBOB'ЯЗКИ СТУДЕНТІВ ТА КЕРІВНИКІВ ПРАКТИКИ

Керівник практик факультету фізичної культури:

- здійснює загальну організацію виробничої (педагогічної) практики на факультеті;
- контролює виконання студентами Наскрізної та Робочої програм практики з дотриманням вимог Положення про проведення практики студентів у вищих навчальних закладах України;
- організовує розробку кафедрами факультету нормативно-методичних матеріалів;
- відповідає за добір методистів і керівників практики на факультеті та проводить з ними інструктивні наради, семінари, тощо;
- організовує звітну конференцію по підведенню підсумків практики разом із студентами, керівниками практики від кафедр факультету і керівниками практики від кафедр університету;
- проводить розподіл студентів по загальноосвітніх навчальних закладах, прикріплюючи до них керівників практики від кафедр факультету і узгоджуючи кандидатури керівників практики від кафедр університету;
- відвідує загальноосвітні навчальні заклади, що є базами практики, проводячи бесіди з адміністрацією закладу, педагогічним колективом;
- знайомиться з документацією практикантів, відвідує урочні та позаурочні форми фізичної культури, які проводять студенти-практиканти і бере участь в їх аналізі;
- обговорює з керівниками практики від кафедр факультету та університету стан проведення виробничої (педагогічної) практики на кожному її етапі, вживає заходів щодо його покращення;
- разом з деканатом факультету фізичної культури та адміністрацією загальноосвітнього навчального закладу вирішує спірні питання та конфліктні ситуації;
- вивчає та аналізує звіти керівників практики від кафедр факультету і документацію студентів, складаючи звіт факультету фізичної культури про отримані результати проведення виробничої (педагогічної) практики і подає його декану факультету та керівнику практики університету;
- організовує роботу комісій по захисту результатів практики студентів на факультеті фізичної культури;
- контролює виставлення диференційованого заліку головами комісій по захисту практики, враховуючи результати, зазначені в протоколі роботи комісії.

Методист з практики факультету фізичної культури:

- постійно, до початку навчального року, на підставі чинних навчальних планів спеціальності і курсу, складає Графік проведення всіх видів практики на факультеті фізичної культури на навчальний рік;
- вивчає та узгоджує з керівником практики факультету та університету

- визначення баз практики, що відповідають умовам виконання Робочої програми практики, допомагає в розподілі студентів по базах практики;
- разом із факультетським керівництвом, за поданням кафедр факультету фізичної культури та кафедр університету, визначає керівників практики для кожної групи практикантів;
 - надає в деканат інформацію для розпорядження декана факультету фізичної культури про направлення студентів на виробничу (педагогічну) практику, про припинення та відновлення практики, про захист практики, про проведення звітної конференції тощо;
 - готує супровідні документи: направлення в навчальні заклади, інформаційні повідомлення на кафедри, відомості на оплату вчителям тощо;
 - консулює старост груп практикантів щодо ведення журналу обліку роботи групи;
 - контролює виконання студентами правил внутрішнього трудового розпорядку базового закладу освіти, організовує облік відвідування навчального закладу студентами і керівниками практики від кафедр факультету фізичної культури та університету;
 - координує діяльність студентських груп та кафедр факультету та університету щодо складання графіків консультацій, проведення залікових уроків та позакласних заходів, методичних семінарів, взаємовідвідувань студентів тощо;
 - отримує від студентів чи методистів та зберігає документацію з практики, забезпечує її перевірку керівниками практики від кафедр факультету та університету;
 - бере участь у роботі комісій по захисту студентами результатів практики, підготовці та проведенню звітної конференції з практики;
 - забезпечує комплектування та періодичне поновлення допоміжних і звітних матеріалів у кабінеті практики факультету фізичної культури та університету.

Керівники практики від кафедр факультету фізичної культури:

- беруть участь у виборі баз практики, розподілі серед практикантів на базі практики класів, учителів фізичної культури та класних керівників для проведення практики;
- постійно проводять організаційно-методичні наради зі студентами-практиками, як під час конференції - у перший день практики, так і протягом усього періоду практики;
- упродовж першого тижня практики організовують знайомство практикантів з класами і групами;
- контролюють відвідування студентами-практикантами уроків фізичної культури та позакласних заходів з проведенням відповідного аналізу;
- затверджують Індивідуальні плани роботи студентів-практикантів на період практики;

- консультують студентів з питань підготовки (планування уроків фізичної культури, складання планів-конспектів окремих уроків, підготовки наочних посібників) і проведення уроків з фізичної культури в прикріплених класах;
- відвідують та аналізують проведення практикантами уроків фізичної культури за розкладом, обов'язково беруть участь в аналізі контрольних уроків практиканта та не менше одного позакласного заходу з фаху;
- перевіряють та оцінюють документацію, яку ведуть студенти-практиканти;
- беруть участь в організації та проведенні попереднього захисту результатів практики студентів на базі практики;
- оцінюють роботу студентів-практикантів під час роботи комісії по захисту студентами результатів практики;
- контролюють проведення науково-методичних спостережень та забезпечують узагальнення їх проведення на звітній конференції.

Керівники практики від кафедр університету:

- беруть участь у роботі настановчої конференції з практики на факультеті фізичної культури;
- дають поради щодо розподілу студентів по базах практики, класах, групах, організують знайомство практикантів з базами практики;
- затверджують Індивідуальні плани роботи студентів в розділах «Виховна робота» та «Науково-дослідна робота»;
- контролюють виконання завдань з педагогіки та психології з виставленням оцінки;
- беруть участь у методичних семінарах, що проводяться на базі практики та на факультеті фізичної культури;
- консультують практикантів з питань організації виховної роботи, психологічного тестування тощо;
- разом з керівниками практики від кафедр факультету фізичної культури обговорюють результати роботи практикантів під час роботи комісії по попередньому захисту студентами результатів практики на базі практики та на факультеті фізичної культури;
- перевіряють й оцінюють документацію згідно критеріїв університету;
- як члени комісії, беруть участь у роботі звітної конференції з практики.

Адміністрація загальноосвітнього навчального закладу (бази практики):

- забезпечує співпрацю та належні умови для проведення виробничої (педагогічної) практики студентів в загальноосвітньому навчальному закладі;
- проводить роботу з учительським колективом закладу та з учнями прикріплених класів з питань організації і проведення практики, здійснює підбір класів, вчителів фізичної культури, класних керівників для проходження практики студентами;
- знайомить студентів із навчально-матеріальною базою, документацією

- закладу, педагогічним колективом, планом навчально-виховної роботи закладу, діяльністю педагогічної ради, методичних об'єднань, батьківських комітетів, учнівських органів самоврядування;
- призначає кваліфікованих фахівців (керівника практики від бази практики) для безпосереднього керівництва практикою студентів, надає їм необхідну допомогу;
 - забезпечує організацію масових виховних заходів;
 - допомагає вчителям і класним керівникам в організації та проведенні роботи зі студентами-практикантами, вибірково відвідує уроки й позакласні заходи, які проводять студенти-практиканти;
 - контролює дотримання студентами вимог Статуту школи, правил внутрішнього розпорядку, трудової дисципліни;
 - проводить підсумкову нараду наприкінці практики.

Керівник практики від бази практики:

- несе особисту відповідальність за організацію і проведення студентами виробничої (педагогічної) практики на базі практики;
- відповідно Робочої програми практики розподіляє місця практики і забезпечує максимальну ефективність її проходження практикантами;
- організовує проведення інструктажів з правил техніки безпеки й охорони праці і відповідає за дотримання студентами безпечних умов праці;
- забезпечує виконання, погоджених з факультетом фізичної культури, графіків і планів проходження практики студентами у структурних підрозділах закладу;
- забезпечує можливість використання студентами факультету фізичної культури фондів бібліотеки, залами, кабінетами, майстернями та іншими приміщеннями закладу, нормативною та іншою документацією, необхідною для виконання Робочої програми практики;
- ознайомлює студентів з правилами внутрішнього розпорядку;
- створює умови студентам-практикантам для засвоєння нових освітніх, медичних, реабілітаційних технологій, сучасних методів організації навчання, реабілітації та організації праці тощо.

Вчитель фізичної культури від бази практики:

- інформує практикантів про рівень знань, вмінь і навичок учнів прикріплених класів з предмету «Фізична культура»;
- знайомить учнів прикріплених класів з студентами-практикантами;
- знайомить студентів-практикантів з календарним планом, особливостями тематичного і поурочного планування, проводить відкриті уроки та позакласні заходи з предмету;
- допомагає практикантам у складанні конспектів уроків, організації та проведенні навчально-виховної роботи з дітьми;
- разом з методистом і студентами групи відвідує, обговорює, оцінює всі проведені практикантами уроки та позакласні заходи з фаху;

- бере участь у попередньому захисті студентами результатів практики, дає характеристику практиканту як вчителю фізичної культури, оцінюючи його роботу.

Класний керівник прикріпленого класу:

- знайомить студентів з персональним колективом учнів і планом виховної роботи на період практики;
- допомагає студентам організовувати виховну роботу в прикріпленому класі: консулює з питань проведення виховних заходів, відвідує заходи, що проводяться студентами, аналізує та оцінює їх;
- надає допомогу у вивченні індивідуальних особливостей учнів;
- бере участь у попередньому захисті студентами результатів практики, дає характеристику практиканту як класному керівникові.

Права та обов'язки студента-практиканта:

- до початку виробничої (педагогічної) практики отримати від керівника практики факультету чи методиста практики направлення, методичні матеріали, індивідуальні завдання тощо та консультації щодо оформлення всіх документів;
- прибути на базу практики з керівником практики від кафедр факультету фізичної культури в перший же день початку практики (практика за місцем проживання – без керівника);
- повністю виконувати всі завдання, передбачені Робочою програмою практики, Індивідуального плану практиканта і вказівки її керівників;
- суворо дотримуватися правил техніки безпеки, внутрішнього розпорядку, охорони праці і виробничої санітарії на базі практики;
- нести відповідальність за виконану і невиконану роботу;
- своєчасно оформити звітну документацію та скласти диференційований залік;
- **студент-практикант зобов'язаний** сформувати в учнів вміння і навички зі спеціальних дисциплін, визначені шкільною програмою;
- у період виробничої (педагогічної) практики студент-практикант проводить свою діяльність згідно з вимогами статуту бази практики, адміністрації, вчителів та керівників практики, правилами внутрішнього розпорядку;
- студент-практикант повинен виконувати всі види підготовчих робіт, старанно готуватися до проведення кожного уроку фізичної культури чи позакласного заходу і, при цьому, бути для учнів зразком організованості й старанності;
- практикант має працювати в школі п'ять (5) днів на тиждень, виконуючи вказівки і розпорядження керівництва бази практики;
- своєчасно подавати керівникам практики на перевірку документацію: регулярно вести щоденник, надавати плани-конспекти уроку фізичної культури для перевірки вчителю за два (2) дні до проведення відповідного уроку за розкладом, після закінчення практики здати звітну документацію у вказані терміни в розпорядженні декана факультету фізичної культури;

- практикант протягом практики проводить всі уроки з фізичної культури за розкладом в прикріплених класах (в одному молодшому та в одному середньому класах);
- практикант повинен відвідати максимальну кількість уроків зі своєї спеціальності, проведених вчителями фізичної культури та іншими студентами-практикантами у вільний від занять час;
- практиканти, які з поважних причин пропустили частину практики і не виконали Індивідуального плану практиканта, рішенням комісії, що створюється на факультеті для захисту, практика продовжується на певний термін без відриву від навчальних занять в університеті;
- згідно вимог Тимчасового положення університету про КМСН, студент-практикант, що не виконав Робочу програму практики без поважних причин або отримав незадовільну оцінку на захисті від комісії, відраховується з університету;
- **студент-практикант має право** вносити пропозиції щодо організації практики, брати участь у конференціях та нарадах.
- отримувати консультації вчителя фізичної культури, керівників практики університету та факультету фізичної культури з усіх питань організації і проведення практики;
- користуватися бібліотеками бази практики та університету, навчальними кабінетами і навчальними посібниками;
- студент-практикант заочної форми навчання має самостійно обирати місце проходження практики;
- дозвіл на проходження практики за місцем проживання чи роботи та направлення він отримує на основі відповідного листа-погодження із навчального закладу, яке має бути підписане керівником закладу та завчасно подається методисту практики факультету фізичної культури;
- заміна бази практики може бути здійснена лише з поважних причин і за наказом ректора університету;
- за наявності вакантних місць, студенти-практиканти факультету фізичної культури можуть бути зараховані на штатні посади, якщо робота на них відповідає вимогам Робочої програми практики факультету фізичної культури.

Зміст практики

Після того як студент-практикант прибув на базу практики керівникам практики від бази необхідно провести роботу щодо визначення чіткої необхідності суворого виконання студентами прийнятих на базі практики правил охорони праці і протипожежної безпеки та обов'язково провести з ними інструктаж (вступний і на кожному конкретному робочому місці).

Досить часто під час практики студенти залучаються адміністрацією для надання допомоги базам практики. Для того, щоб ця праця носила організований характер, використання студентів для надання допомоги базі

практики повинна бути такою, що суворо відповідає профілю навчання і по тривалості не заважає виконанню навчальних завдань.

Основний зміст практичної діяльності студентів-практикантів полягає в тому, щоб виконати такі види роботи:

1. Ознайомлення з планами навчально-виховної та фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи бази практики, з характером навчально-виховного процесу в прикріплених класах, з роботою вчителя фізичної культури.

2. Відвідування всіх уроків і виховних заходів у прикріплених класах з метою вивчення учнівського колективу в цілому і психологічних особливостей в окремих учнів з проведенням аналізу відвіданих уроків і виховних заходів.

3. Детальне вивчення змісту навчальних програм та планів (навчального, робочого на семестр, секційної роботи вчителя фізичної культури, виховної роботи класного керівника), особових справ учнів, щоденників, класних журналів.

4. Психологічних аспектів навчально-виховної діяльності: вікових та індивідуальних особливостей учнів, особливостей їх пізнавальної діяльності, мотивації, педагогічного спілкування та мікроклімату, рівня розвитку колективу.

5. Складання Індивідуального плану роботи практиканта на період практики.

6. Підготовка і проведення в прикріпленому класі всіх уроків фізичної культури за розкладом з використанням методів, прийомів, форм і засобів навчальної роботи. Для забезпечення високої професійної майстерності та відповідного теоретико-методичного, наукового й організаційного рівня проведення роботи, студентам-практикантам необхідно:

- проаналізувати навчальні теми, розділи навчальної програми і вивчити зміст дидактичного забезпечення;
- ознайомитися з рекомендаціями методичної літератури;
- підготувати і перевірити необхідний спортивний інвентар, знаряддя, наочні посібники, прилади і обладнання;
- продумати всі етапи підготовки і проведення уроку фізичної культури з вибором найбільш ефективних шляхів реалізації навчальних завдань;
- скласти детальний план-конспект уроку фізичної культури, який має бути перевірений і допущений для використання вчителем фізичної культури або керівником практики від кафедр факультету фізичної культури.

7. Вивчення методичних особливостей організації і проведення позакласних занять фізичними вправами, особливо, в спортивних секціях з видів спорту з учнями школи.

8. Підготовка і проведення форм позакласної роботи з фаху з учнями усіх медичних груп:

- додаткових занять із слабо встигаючими учнями;

– проведення спортивно-масових заходів.

9. Проведення виховної роботи з учнями прикріплених класів:

- вивчення рівня вихованості учнів;
- згуртованості колективу класу;
- проведення фронтальних і групових виховних заходів (бесід, диспутів, екскурсій, колективних творчих справ, класних годин, вечорів, конкурсів тощо (не менше 2-х);
- індивідуальна виховна робота з педагогічно занедбаними школярами;
- допомога класному керівникові в організації чергувань у класі та школі, підтриманні дисципліни, контролі за відвідуванням уроків тощо;
- робота з батьками (відвідування учнів удома, індивідуальні бесіди з батьками, участь у проведенні батьківських зборів).

10. Відвідування та аналіз позакласних виховних та спортивних заходів, свят, що проводяться вчителями школи та студентами-практикантами.

11. Ознайомлення з веденням класного журналу, допомога класному керівникові у перевірці учнівських щоденників.

12. Участь у методичній роботі школи: педагогічній раді, засіданні методичного об'єднання, предметної кафедри, об'єднання класних керівників.

13. Систематичний аналіз своєї практичної діяльності і досвіду навчально-виховної роботи школи у Робочому зошиті практиканта.

14. Виконання науково-методичних та психолого-педагогічних досліджень, накопичення емпіричного матеріалу для рефератів, наукових повідомлень, доповідей, курсових та бакалаврських робіт.

Зміст Індивідуального плану роботи студента-практиканта

Організаційна робота:

1. Бере участь у роботі настановчої конференції практики на факультет фізичної культури.
2. Знайомиться з навчально-виховною роботою навчального закладу – бази практики.
3. Знайомиться із структурою навчального закладу, організацією навчально-виховного процесу в ньому, здійснення керівництва навчально-виховною роботою шляхом бесід з адміністрацією, вчителями, класними керівниками.
4. Практикант аналізує плани роботи школи, календарні плани вчителів фізичної культури, плани виховної роботи класних керівників, плани роботи спортивних секцій, розклад навчальних занять.
5. Вивчає матеріальну базу навчального закладу, знайомляться з особовими справами учнів, класними журналами.
6. Відвідує та аналізують уроки, позакласні та виховні заходи в прикріплених класах.
7. Формує пакет документів, готуючи бланки, зошити і схеми планів різного гатунку, оформляє Робочий зошит практиканта.

8. Обирає тему науково-методичного дослідження з фаху, обговоривши її з керівниками практики від кафедр факультету та університету і вчителем фізичної культури.
9. Результати ознайомлення фіксуються у Робочому зошиті практиканта.
10. На основі вивчених документів, студент-практикант разом з керівниками практики від університету та навчального закладу, складає Індивідуальний план на весь період практики, який включає такі розділи:
 - організаційну роботу (початковий етап практики - перший тиждень);
 - навчальну роботу;
 - позакласну роботу;
 - виховну роботу;
 - методичну роботу;
 - науково-дослідну роботу.

План записується в Робочий зошит практиканта, затверджується керівником практики від кафедр факультету фізичної культури протягом першого тижня практики у погодженні з іншими керівниками практики.

Навчально-методична робота:

1. Готується і проводить уроки фізичної культури в прикріплених класах. Практикант допускається до проведення уроку тільки за наявності правильно створеного плану-конспекту уроку, підписаного вчителем фізичної культури або керівником практики від кафедр факультету фізичної культури.
2. Кількість уроків, які має провести студент-практикант із фізичної культури всі за розкладом у прикріплених класах.
3. Відвідує та аналізує уроки вчителів-предметників і студентів-практикантів, результати аналізу нотує в Робочому зошиті практиканта.
4. Відвідує позакласні заходи з фізичної культури, які проводять вчителі-предметники та студенти-практиканти, аналізує їх, самостійно готує і проводить не менше одного контрольного позакласного заходу.
5. Проводить індивідуальну роботу з учнями (консультації, заняття з невстигаючими та обдарованими учнями).
6. Допомагає вчителю-предметнику поповнювати дидактичні матеріали з фізичної культури та самостійно виготовляє їх.
7. Проводить секційну роботу з видів спорту з учнями школи.
8. Бере участь у підготовці учнів школи до спортивних змагань різного рівня.

Позакласна робота:

1. Вивчає план спортивно-масової роботи школи на навчальний рік.
2. Знайомиться з Положенням про внутрішню шкільну та районну (міську) спартакіаду школярів.

3. Проводить заняття в спортивній секції з виду спорту, допомагаючи вчителю фізичної культури.
4. Допомагає вчителю фізичної культури організувати і проводити позакласні та загальношкільні форми фізичної культури.
5. Самостійно проводить контрольний позакласний захід з фізичної культури.

Виховна робота:

2. Вивчає рівень вихованості учнів класу, стан дисципліни.
3. Виконує план-графік виховної роботи з учнями класу.
4. Проводить індивідуальну роботу з педагогічно занедбаними школярами, зустрічається з батьками учнів.
5. Знайомиться з веденням класного журналу, допомагає класному керівникові у перевірці учнівських щоденників.

Науково-дослідна робота:

1. Бере участь у шкільних виробничих нарадах, засіданнях методичного об'єднання, семінарах класних керівників.
2. Систематично аналізує свою практичну діяльність і досвід навчально-виховної роботи в Робочому зошиті практиканта.
3. Узагальнює передовий досвід вчителів-предметників і класних керівників, відбиває результати спостережень в Робочому зошиті практиканта.
4. Збирає матеріал з теми науково-методичного дослідження та теми курсової або бакалаврської роботи.
5. Виконує психолого-педагогічні дослідження: вивчає психологічні аспекти навчально-виховної діяльності окремих учнів, мотивацію навчання, особливості педагогічного спілкування.
6. Вивчає наукову літературу з фаху.
7. Готує звітні матеріали.
8. Подає звіт про виробничу (педагогічну) практику на підпис і оцінювання вчителям-предметникам та класному керівникові; отримує і засвідчує відповідні характеристики.

Завершальний етап практики:

1. Здає звітну документацію керівникам практики кафедр факультету та університету для перевірки й оцінювання.
2. Звітує на засіданні комісії з попереднього захисту практики у школі.
3. Звітує на засіданні комісії по захисту практики на факультеті фізичної культури.
4. Бере участь у роботі Звітної конференції з практики.

Індивідуальні завдання

Зміст індивідуальних завдань студентам полягає у тому, що їм необхідно уміти оволодіти навичками планування навчально-виховної роботи, скласти документи планування навчальної роботи; складати плани-конспекти уроків фізичної культури; оволодіти організаційними навичками і вміннями, необхідними в підготовці і проведенні занять, планувати зміст занять фізичними вправами з урахуванням рівня фізичного стану учнів, матеріально-технічного забезпечення, обміркувати, вибрати і підготувати місце проведення форм фізичної культури, інвентар та обладнання, відповідно до педагогічних завдань; використовувати на уроках технічні засоби навчання та багато пропускні прилади, застосовувати різноманітні методи організації та навчання учнів; створювати під час проведення форм фізичної культури сприятливий психологічний клімат; спільно з вчителями фізичної культури, медичними працівниками начального закладу здійснювати систематичний медико-педагогічний контроль.

Для якісного налагодження роботи, студенту-практиканту необхідно оволодіти вміннями і навичками діагностики і корекції порушень рухової сфери дітей, що мають відхилення в стані здоров'я, вміння визначати рівень здоров'я, фізичної підготовленості і працездатності учнів, ступінь й особливості порушень постави, викликаних дефіцитом рухової активності; ефективно вибирати і використовувати основні засоби корекції порушень, регулювати параметри фізичного навантаження на всіх формах занять фізичними вправами в навчальному закладі; здійснювати індивідуальний підхід до учнів з урахуванням їх типологічних особливостей, оволодіти вміннями і навичками педагогічного аналізу власної професійної діяльності та своїх колег.

Також студенту-практиканту рекомендується уміло проводити аналіз основних сторін діяльності вчителя фізичної культури, фіксувати педагогічні методи і прийоми, які ним використовуються на уроці фізичної культури; давати оцінку проведеному заняттю і робити правильні висновки про якість його проведення; уміти проводити лікарсько-педагогічні спостереження в ході навчальних і позакласних формах фізичної культури; уміти проводити хронометраж уроку, пульсометрію, оцінювати параметри фізичного навантаження на заняттях; уміти розробляти індивідуальну програму оздоровлення і корекції фізичного стану учнів, що займаються в групі лікувальної фізичної культури, уміти обробляти отримані дані для формулювання педагогічних висновків.

Щодо організації і проведення практикантом позакласної роботи, завдання полягають у формуванні умінь і навичок проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи з учнями школи; вміння організовувати і проводити спортивну підготовку з видів спорту, реалізувати себе в ролі головного судді змагань, секретаря змагань, судді на етапах, тренера-представника, проводити бесіди, консультації по формуванню основ здорового способу життя з учнями, вчительським колективом, батьками.

Сумарна кількість балів за всі ЗМ визначить рейтинг знань, вмінь і навичок студента-практиканта на виробничій (педагогічній) практиці в загальноосвітньому навчальному закладі на основі Тимчасового положення.

Для виставлення оцінок у відомість обліку успішності, картку ліквідації академічної заборгованості та в індивідуальний навчальний план студента рейтингова оцінка (RD) переводиться в оцінку за шкалою ECTS та оцінку за національною шкалою (див. табл.).

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень студентів

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Підсумкова оцінка за національною шкалою	
		екзаменаційна	залікова
90-100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	добре	
75-81	C (добре)		
67-74	D (задовільно)	задовільно	
60-66	E (достатньо)		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно	не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		

Вимоги до звіту

Під час проходження практики студент складає звіт, який здається на перевірку керівнику практики. Звіт повинен бути виконаний на листах формату A4, мати титульний аркуш з позначенням назви університету, кафедри, групи, прізвища студента, а також прізвища керівника практики від кафедри факультету фізичної культури та кафедри університету.

Основні результати практики студент викладає у звіті, який повинен мати детальний опис результатів роботи з кожного змістового модуля згідно Індивідуального плану. Звіт повинен відобразити повну характеристику самостійної роботи практиканта на базі практики. За змістом і структурою

звіт повинен відповідати програмі практики. Звіт виконується державною мовою комп'ютерним набором на стандартних аркушах паперу, шрифтом гарнітурою Times New Roman через 1,5 міжрядкових інтервали 14 шрифтом; межі оформлення тексту: зліва, зверху, знизу – не менше 20 мм, справа – не менше 10 мм; розподіл тексту на розділи, підрозділи та пункти повинен відповідати структурі програми практики, наповненість сторінки має становити 75% від її загального обсягу. Назви змістових модулів для зручності читання потрібно виділяти напівжирним шрифтом. Складений студентом звіт повинен мати наскрізну нумерацію сторінок. Аркуші звіту повинні бути зчеплені. Звіт перевіряється і затверджується керівниками практик від бази та університету з їх підписами.

ПЕРЕЛІК ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ПРАКТИКАНТА

1. Звіт про виробничу (педагогічну) практику.
2. Щоденник практиканта із характеристикою практиканта від бази практики з підписами і печатками.
3. Плани-конспекти проведених уроків з фізичної культури з підписами вчителя ФК.
4. Протоколи обговорення контрольного уроку фізичної культури з підписами комісії.
5. Матеріали позакласної роботи.
6. Матеріали виховної роботи.
Наочність.

Рекомендовані навчально-методичні джерела для студентів-практикантів:

1. Солопчук М.С., Боднар А.О., Бесарабчук Г.В., Солопчук Д.М. Теорія фізичного виховання : опорні таблиці : навчально-методичний посібник / [Солопчук М.С., Боднар А.О., Бесарабчук Г.В., Солопчук Д.М.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. – 148 с.
2. Солопчук М.С., Бесарабчук Г.В., Солопчук Д.М., Заїкін А.В. Методики фізичного виховання різних груп населення: навчально-методичний посібник / [Солопчук М.С., Бесарабчук Г.В., Солопчук Д.М., Заїкін А.В.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – 480 с.
3. Солопчук М.С., Бесарабчук Г.В. Виробнича (педагогічна) практика студентів факультету фізичної культури на базі загальноосвітніх навчальних закладів (в умовах кредитно-модульної системи навчання) /

- М.С.Солопчук, Г.В.Бесарабчук. – К.-П.: Аксіома, 2010. – 120 с. (гриф МОН України).
4. Навчально-педагогічна практика студентів: програма і методичні рекомендації / [Дуткевич Т.В., Конькова Т.І., Римар Л.М., Федорчук Е.І.]. – К.-П.: ПП Зволейко Д.Г., 2008.
 5. Книга вчителя фізичної культури: Довідково-методичне видання / [Операйло С.І., Ільченко А.І., Єрмолова В.М., Іванова Л.І.]. – Х.: Торсінг-ПЛЮС, 2005.
 6. Воробйов М.І. Практика в системі фізкультурної освіти: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / М.І. Воробйов, Т.Ю. Круцевич. - Київ: Олімпійська література, 2006. – 192с.
 7. Барчуков И.С. Физическая культура: методология, теория, практика: учебное пособие [для студ. виш. учеб. завед.] /И.С. Барчуков, А.А. Нестеров. - М.: Академия, 2006. – 528 с.
 8. Губа В.П. Теория и практика спортивного отбора и ранней ориентации в виды спорта [учебное пособие] / Владимир Губа. – М.: Советский спорт, 2008. – 304 с.
 9. Закон України «Про загальну середню освіту»: станом на 13 травня 1999 р. / Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — № 9 Законодавство України про загальну середню освіту. — К.: Юрінком Інтер, 1999.-С. 31-54. - (Бібліотека офіційних видань).
 10. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України / Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – Вип. I. – К., 1994. - С. 139-153. - (Бібліотека офіційних видань).
 11. Фіцула М.М. Педагогіка: [навч. посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / Фіцула М.М.. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. — 528с.
 12. Евсеев Ю.И. Физическая культура / Ю.И. Евсеев. – Изд. 3-е. – Ростов н/Д.: Феникс, 2005. – 382 с.
 13. Астафьев Н.В. Физическое состояние умственно отсталых школьников: Учебное пособие /Н.В. Астафьев, В.И. Михалев - Омск, 1996. - 160 с.
 14. Потапова Н.А. Системная коррекция последствий сколиоза у детей и подростков средствами адаптивной физической культуры. / Потапова Н.А., Кротова Л.М., Гатиатулин Р.Р. – М.: НЦ ЭНАС, 2006. – 216 с.
 15. Дмитриев А.А. Физическая культура в специальном образовании /А.А. Дмитриев. - М., 2002. - 176 с.
 16. Дубровский В.И. Лечебная физическая культура (кинезотерапия): [учебник для студентов вузов] / В.И. Дубровский. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. - 608 с.
 17. Залетаев И.П. Анализ проведения урока физкультуры. / И.П. Залетаев, В.А. Муравьев. – М.: СпортАкадемПресс, 2002. – 112 с.
 18. Курамшин Ю.Ф. Теория и методика физической культуры: [учебник для студентов физкульт. вузов] / Под. ред. проф. Ю.Ф. Курамшина. – М.:Советский спорт, 2003. – 453 с.

19. Курдыбайло С.Ф. Врачебный контроль в адаптивной физической культуре: уч. пособие / С.Ф. Курдыбайло, С.П. Евсеїв, Г.В. Герасимова; Под общ. ред. С.Ф. Курдыбайло. - М.: Советский спорт, 2002, - 184 с.
20. Литош НЛ. Адаптивная физическая культура. Психолого-педагогическая характеристика детей с нарушениями в развитии / Н.Л. Литош. - М., 2002. - 140 с.
21. Луканский И.В. и др. Физиотерапия. Лечебная физкультура. Массаж: [учебн. пособие] / И.В. Лукомский, Э.Э. Стэх, В.С. Улащик; Под ред. проф. В.С. Улащика. - 2-е изд. - Мн.: Выш.шк., 1999. - 335 с.
22. Медведева Л.Е. Организация и методика проведения занятий в специальных медицинских группах: [учебное пособие] / Л.Е. Медведева, И.П. Куценко, А.В. Полуструев, С.Н. Якименко - Омск: СибГАФК, 2001. - 320 с.
23. Кофман Л.Б. Настольная книга учителя физической культуры / Г.И. Погадаев; Предисл. В.В. Курина, Н.Д. Никандрова; Под ред. проф. Л.Б. Кофмана; Авт. - сост. - М., 1998. - 496 с.
24. Потапчук А.А. Осанка и физическое развитие детей. Программы диагностики и коррекции нарушений. / А.А. Потапчук, М.Д. Дидур - СПб.: Речь, 2001. - 38 с.
25. Евсеев С.П. Теория и организация адаптивной физической культуры: [ученик для студентов физкульт. вузов] -М.: Советский спорт, 2002. - 448 с.
26. Попов С.Н. Физическая реабилитация: [учебник для академий и институтов физической культуры] - Ростов н/Д: Изд-во «Феникс», 1999. - 608 с.
27. Шлемин А.М. Физкультурно-оздоровительная работа в школе: [пособие для учителя] - М: Просвещение, 1988. - 245 с.
28. Черник Е.С. Физическая культура во вспомогательной школе /Е.С. Черник. - М., 1997. - 320 с.